

הרב חיים מיליקובסקי
ראש ישיבת „אמשינוב” ירושלים

בדין המוציא בשר פסח

הוצאת החכמה

הוצאת החכמה

והנה לשון הרמב"ם בפתיחת הלכה זו:
אינו אוכל אלא בחבורה אחת. מורה, שהוא
בא לפרש קרא, דבבית אחד יאכל. וכן תרגם
אונקלוס: ^{הוצאת החכמה} בחבורא חדא יתאכל. וכ"ה
במכילתא, ומובא בפירש"י בחומש. ברם,
במכילתא [וכ"ה בפירש"י] ובסמ"ג מל"ת
שנ"ב מפורש דהיינו לר' שמעון, בדף פ"ו,
שאינו נאכל בשתי חבורות, אבל לר' יהודה
דילף מינה דאין האוכל אוכל בב' מקומות,
בית אינו אלא מקום, וע"ש בפירש"י פ"ו:
ד"ה ת"ל וכו' ואני שמעתי חילוף ר"י סבר
יש אם למקרא, בבית אחד ולא בשני
מקומות, ור"ש סבר יש אם למסורת שמסר
אונקלוס הגר בחבורא חדא יתאכל וכו'
עכ"ל. ומכיון דהרמב"ם פסק כר' יהודה,
כמבואר בכס"מ, למה נקט חבורה, וצ"ע.
ונראה דדייק לה מלשון התוספתא כאן:
אע"פ שנאמר בבית אחד יאכל אוכלין אותו
בחצרותיהן ובגנותיהן, מה ת"ל בבית אחד
יאכל — בחבורה אחת. ר' שמעון אומר,
הרי שהיו יושבין ואוכלין וראו נחש או
עקרב הרי אלו עוקרין את פסחיהן ואוכלין
אותו במקום אחר, שנא' על הבתים אשר
יאכלו אותו בהם, א"כ למה נאמר בבית
אחד יאכל שלא יהא שתי חבורות אוכלות
זו כנגד זו. ע"כ.

ומבואר דאף ת"ק דר"ש מפרש בית —
חבורה, אלא דלר' יהודה החבורה היא
הקובעת דין המקום לענין הוצאה, ועי'
בלשון הרמב"ם במל"ת קכ"ג: הוהירנו
מהוציא כלום מבשר הפסח לחוץ ממקום
החבורה לאכול, וכו', ובמכילתא, חוצה —
חוץ למקום אכילתו. עכ"ל. וזהו ששנה לנו
בהל"ג: שתי חבורות שהיו אוכלות בבית
אחד, צריכה כל חבורה מהן לעשות לה
היקף, שנאמר מן הבשר חוצה. ועכס"מ:
ואפשר דמאי דקאמר היקף לאו מחיצה ממש

ברמב"ם פ"ט מקרבן פסח ה"א: כל
האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה
אחת, ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל
בה, והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה
לחבורה בליל ט"ו לוקה, שנאמר לא תוציא
מזו חוץ לחבורה ^{הוצאת החכמה} וכו'. והוא שניחנו
בחוץ, שהוצאה כתובה בו כשבת, לפיכך
צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת וכו' מן
האגף ולפנים כלפנים וכו'.

ובגמ' פה ב, מייתנין לה מדתניא: לא
תוציא מן הבית מן הבשר חוצה אין לי
אלא מבית לבית מחבורה לחבורה מנין, ת"ל
חוצה חוץ לאכילתו. ובירושלמי: אין לי
אלא חוץ לבית חוץ לחבורה מנין, וכו',
א"ר יהודה מכאן שאם הוציא חוץ לחבורה
שהוא מתחייב. א"ר מנא אמר קרייא [פי'
יאמר קרא, ע"ש] לא תוציא חוצה ונן
אמרין אם חוץ לחבורה שהוא מתחייב לא
כ"ש חוץ לבית. רבי אימי בעי, הוציא
מחבורה לחבורה כשני זיתים [בק"ע הגיה:
בב' בתים] חייב שתים משום לא תוציא
מזו חוץ לחבורה ומשום לא תוציא חוצה. ע"כ.
ומבואר בירושלמי דחוץ לבית וחוץ לחבורה
תרי איסורי גינהו, וחייב שתים. וכן גם
משמעות לשון התוספתא בפ"ו ה"ט:
המוציא כזית בשר מבית לבית ומחבורה
לחבורה בשעת אכילה ה"ז חייב. ומבואר
דתרי ענינים גינהו מבית לבית ומחבורה
לחבורה.

והגר"פ בביאוריו לספר המצוות לרס"ג
ל"ת קע"ב, תמה על הרמב"ם שלא הביא
כלל במפורש דין הוצאה מן הבית, ועוד
הקשה מש"כ דין דמן האגף ולפנים, דמיירי
לדידי' במוציא מבשר הפסח חוץ לבית,
וכמש"כ בפיה"מ, והרי לא הביא שם אלא
דין הוצאת חוץ לחבורה דמיפסל אפי' תוך
הבית.

אחרת בהך בית כחד מקום דמי. ויש לעיין אם זה רק לר' יהודה, לפי מה שהסברנו דחבורה אחת היא הקובעת דין המקום לענין אכילה, אבל לר"ש דחבורה אחת דבבית אחד יאכל, לא נאמרה אלא לצירוף האוכלין יחד, ואינה קובעת תחומין, למישוי היוצא חוץ לחבורה כיוצא חוץ למחיצה, יתכן דגם חבורה אחת בכל הבית, אסור להוציא חוץ לחבורה אף תוך הבית, או דלמא גם לר"ש, כל שהוא תוך הבית וליכא חבורה אחריתא, יש כאן צירוף אוכלין דהבית מצרפן, ואין זה מוציא חוצה, וצ"ע.

ונראה דהיינו דחדית ר' יודה בירושלמי, מכאן שאם הוציא חוץ לחבורה שהוא מתחייב. היינו, אף שהוא תוך הבית וליכא חבורה ב'. ועיין במג"ח דדייק מלשון הברייתא בגמרא, מחבורה לחבורה, דהאיסור דוקא שלא יוציא מחבורה זו ויניח בחבורה אחרת, ואח"כ העיר, דזה נלמד מתיבת חוצה חוץ לאכילתו, א"כ בחוץ לחבורה סגי. ומסיק אח"כ דלאכול צריך דוקא במקום חבורתו, אבל איסור ההוצאה אינו אלא אם הוציא לחבורה אחרת. עש"ה. אמנם בירושלמי הגירסא: חוץ לחבורה מגין וכו'. והלשון בתוספתא שהבאנו, מדויק, דת"ק יליף מבבית אחד — בחבורה אחת. ור' שמעון — שלא יהו שתי חבורות אוכלות. יעו"ש.ה. ועי' בסמ"ג מל"ת שנ"ב: שלא להוציא בשר הפסח מחבורה לחבורה, ואינו נאכל אלא בחבורה אחת. עכ"ל. ומדכריך אזהרה דלא תוציא בהדי מצוה דבבית אחד יאכל, אלמא דתלין הא בהא, והבית שנצטוינו לאכל בו, הוזהרנו גם להוציא ממנו חוצה, וכמשמעות הכתוב. וצ"ע.

ונמצינו למדים תרי אנפי בביאור מימרא דר' יודה בירושלמי, או דחייב אף אם הוציא חוץ לחבורה ולא הכניס לחבורה אחרת. או דקאי אין שם אלא חבורה אחת, והוציא חוץ לחבורה ועודנו תוך הבית, שהוא מתחייב, שלא כפי השנוי בתוספתא לפנינו, אוכל בכל הבית.

ועוד יש שנוי בין לשון התוספתא לדעת

קאמר אלא שלא ישבו אלו כנגד אלו. ע"ש. ולר' שמעון, האי בית — פירושו חבורה אחת לא מדין מקום, אלא שלא יחלק הפסח לשתי חבורות, ולהכי מסיק בתוספתא: זו כנגד זו. ועי' במאירי אמתני' דשתי חבורות, שכתב: או שמא יש לפרש שכלם סוברים בבית שהוא חבורה וכו' ור"י סובר יש אם למסורת, וה"ה אומר יאכל, לשון פועל קל, ומוסב על האוכל שלא יאכלנו אלא בחבורה אחת וזהו במקום אחד. עכ"ל. ונפ"מ, דלר"ש חבורה אחת אינו אלא צירוף האוכלין בפסח ולא דין מקום, לית עלה דין יוצא חוץ למחיצה ליפסל משום ובשר בשדה טרפה, עי' בפיה"מ להרמב"ם.

ובגמרא פו ע"ב, היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם, לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות אוכלין וכו' היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן לדברי האומר האוכל אוכל בשני מקומות אוכלין וכו'. ועי' פרש"י דע"י סילוק מחיצה יש כאן אור חדש, נעשה לכל חבורה כמקום אחר. עש"ה. ובמרכבת אחר שהביא שיטת הירושלמי בסוגין העלה, דהרמב"ם גריס איפכא ברישא נפרצה, ואין זה ב' מקומות, שכל חבורה במקומה, ולהכי שרי לר' יהוד'. ובסיפא גורס הרמב"ם ונעשית מחיצה ביניהם, ולר"ש שרי דהו"ל חבורה אחת שנתחלקה, ואין כאן שתי חבורות, ולר' יהודה אסור דחשיב שני מקומות. ורב אשי מדחי לה. ע"ש. ועי"ה בכס"מ בהלכה א' בביאור לישנא, דאין הפסח נאכל בשתי חבורות ואינן נעקרין מחבורה לחבורה. וצ"ע בביאור הדברים. ולמש"כ, לר"י החבורה קובעת דין המקום לענין אכילה ולענין הוצאה, ומהאי קרא דבבית אחד יאכל, ילפינן דינא דאינן נעקרין, דע"י סילוק מחיצה ועשיית מחיצה נשתנו גבולות המקום דחבורה קמיתא ודו"ק. והיינו דקאמר רב אשי, מי הוי כב' מקומות וכב' חבורות דמי. ועי'.

ובתוספתא ספ"ו: אם אין שם אלא חבורה אחת אוכל בכל הבית כולו ואינו חושש. וע"ש במנחת בכורים: כיון דליכא חבורה

בעשותה בפרשת חטאת נאמר, והוא דין כללי דעושה מקצתה נפטר מחטאת, וילפינו מינה לפטור שנים שעשו. וגם זה עוקר וזה מניח, ממעטינו מנפש או מאחת, כמבואר במס' שבת. אבל העוקר ולא הניח, אין לנו במס' שבת למוד לפוטרו. ובפרש"י שם ג, ב ד"ה ידן, כתב: ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה. ע"ש. ומה שאין זה דרך מלאכה, נראה דפטורו משום מלאכת מחשבת, ואינו ענין להוצאת פסח. [יעוין בבאר יצחק או"ח סי"ד, שכתב, בביאור פרש"י בשבת צג, א. בזה יכול וזה יכול, דלאו אורחי' למיעבד בתרי'. דמסו"ה לא חשיבא מלאכתו והוי כמו ארעי, ע"ש. ואמנם בשנים שעשו אין דבריו מוכרחין, די"ל דמשום דלאו אורחא לעשות בשנים לא מצטרפי. ואכמ"ל, אבל אין דרך מלאכה דהוצאה, בלא עקירה והנחה, פשוט דחשיב ארעי].

ובס' יד המלך, ריש הלכות שבת, תמה ג"כ בדברי רש"י אלן, שהרי בהמצניע הביא הגמ' מיעוט מיוחד על זה עוקר וזה מניח, הרי לנו מבואר בפ"י דאי לאו מיעוט מיוחד הוה, ה"י העקירה והנחה כ"א לחודא מלאכה שלכה מיקרי, ואין זה ממועט מולא שעשה מקצתה, גם למה שביק רש"י המיעוט המיוחד לעקירה והנחה. והאריך להקשות והניח בצ"ע.

וברמב"ם פ"א מהל' שבת הט"ו: מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו ועשו אותה שנים בשותפות, בין שעשה זה מקצתה וזה מקצתה, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו והניחו השני ברשות אחרת, בין שעשו אותה שניהם כאחד מתחלה ועד סוף, כגון שאחזו שניהם בקולמוס וכתבו וכו' הרי אלו פטורין. עכ"ל. ובמ"מ: ומ"ש כגון שעקר החפץ וכו' כבואר במשנה בפ"ק, ע"כ. וצ"ע, דבאותה בריתא דשבת צג א, מפורש גם דין זה עוקר וזה מניח, ולמה ל"י לאתויי ממשנה בפ"ק. גם קשה טובא, דהתוס' שבת צג א כתבו: דזה כתב אות אחת ובא תבירו וכתב אות שני' לא איצטריך קרא אלא אהוצאה, דהו"א אהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וכו' —

ר"ש, שהבאנו למעלה. בבית אחד יאכל — שלא יהא שתי חבורות אוכלות זו כנגד זו. וכפי שהסברנו, דין הוא שלא יחלק הפסח לב' חבורות לא מדין מקום אחד. ובירושלמי גרסינן: מה מקיים ר"ש בבית אחד יאכל — שלא תהא חבורה מקצתה אוכלת בפנים ומקצתה אוכלת בחוץ. אלמא דלא קפדינן אשתי חבורות אלא במקומות חלוקין, והוא דין האוכלין לא דין הפסח.

ור' מנא משיב לר' יודה: אמר קרייא לא תוציא חוצה וכו' לא כ"ש חוץ לבית. פ"י, שאם חוץ לחבורה הוא מדין היקף וכיוצא חוץ למחיצה, כש"כ חוץ לבית, וע"כ דאשמועינן בקרא דלא תוציא מן הבית שאם אין שם אלא חבורה אחת, אוכל בכל הבית כולו, דלא כר' יודה.

ור' אימי בעי, הוציא מחבורה לחבורה בב' בתים חייב שתים משום לא תוציא מן הבית ומשום לא תוציא חוצה. נלע"ד לפרש, דבין במוציא מחבורה לחבורה ובין בב' בתים ילקה שתים, ולא קאז' אמוציא פסח מחבורה חוץ לבית. וטעמ'י, דמחוצה איכא למילף חיובא בין אמוציא חוץ לחבורה ומכש"כ אחוץ לבית, כדאמר ר' מנא, ומלא תוציא מן הבית, איכא למילף נמי אחוץ לחבורה, שכן גם הבבית אחד יאכל — מתפרש בחבורה חדא. אלא דמן הבית נלמד חיוב משום הוצאת הפסח, ומחוצה נלמד חיוב על הכנסה לחבורה אחרת ולבית שני. ועיין.

ולהבהרת הדברים בעוה"י"ת, נקדים מימרא דר' אמי בתלמודין. המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח, הוצאה כתיב בה כשבת, מה שבת עד דעבד עקירה והנחה, אף הכא נמי עד דעבד עקירה והנחה. ופרש"י: דעד שיניח לא נגמרה מלאכה, וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב בעשותה, בעושה את כולה ולא בעושה מקצתה, והאי נמי אע"ג דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן עכ"ל. ולפלא הוא, דאיך זה ילפינו מבעשותה דגבי שבת לא נגמרה מלאכת המוציא עד שיניח, והרי

תנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה וכו' וטעמא מאי כל עקירת חפץ ממקומו תנא הוצאה קרי לה. יש ללמוד דס"ל דהכנסה נמי אב.

וביאור הדברים מצאנו בפ"י המשניות ריש שבת: ודע כי כל יציאה היא ג"כ הכנסה בהיקש אל המקום שהוציאו אליו החפץ, וכל הכנסה היא ג"כ יציאה בהיקש אל המקום שהוציאו ממנו החפץ, אלא שמנהג המשנה, לקרות טלטול הדבר מרה"י לרה"ר הוצאה, ועקירת דבר מרה"ר לרה"י הכנסה, ועל זה המנהג יאמרו מכניס ומוציא בכל זה הענין. עכ"ל. ואזון מלים תבתן, דהנחה נחשבת גמר מלאכה, ועיקר החיוב שהכל נגרר אחרי, כמש"כ במאירי שבת ג, ב מבחינת הכנסה. ועיין.

ועפ"ז דייקי לן דברי קדשו של רש"י, דמיייתי הנחה להוצאת שבת מבעשותה, דמהא דבעינן בהוצאת שבת הנחה, משום דאין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה. ליכא למילף להוצאת פסח. דלא ילפינן דינא דמלאכת מחשבת דשייכא לעושה ולא לגופא דהוצאה, למוציא בשר פסח. אלא מבעשותה, שלמדו בשבת ג, א לפטור המניח, אע"פ שבהנחה עיקר החיוב וגמר המלאכה, מ"מ אין זה עושה כולה, ויתכן דגם מי שעושה העקירה וההוצאה, מבחינת הוצאה מרשות עשה עיקר החיוב, כשם שהמניח עשה העיקר מבחינת הכנסה, אלא דאפ"ה חשיב עושה מקצת ומיפטר. וילפינן משבת, דלא סגי בעשית ההכנסה או ההוצאה, אלא כל מלאכת ההוצאה, ועד דעביד עקירה והנחה לא נגמרה המלאכה. ועיין.

ואם כנים אנו בזה, נמצא דר' אמי דלא מיחייב המוציא בשר פסח עד דעביד עקירה והנחה, פליג אדר' אימי בירושלמי, ואין לחייב שתיים בכל גווני, וחבורה — לר' יהודה, היא הקובעת דין המקום לענין אכילה והוצאה, אלא דבאין שם אלא חבורה אחת — אוכל בכל הבית כולו, ונחשב מקום החבורה מן האגף ולפנים. וא"ש.

ע"כ ובמקו"ח בהגהותיו למג"א סי' רס"ו הסביר דבריהם, דאינו רק גילוי מילתא דבהוצאה בעינן ג"כ כל המלאכה, אבל אין זה מדין שנים שעשו דלא מיפטר אלא מקרבן, וע"ש שהמציא נפ"מ לענין שביתת בהמתו בב' סוסים. וברמב"ם מפורש, דגם זה עוקר וזה מניח, מדין שנים שעשו הוא דמיפטר, ובפ"י המשנה ריש שבת בהעיקר השני מדמה כותב לזה, ע"ש, אלא דזה עוקר וזה מניח עשאוהו שנים בזאח"ז לא כאחד. וצ"ע. גם צ"ע דלפ"ז יתחייב זה עוקר וזה מניח בזה א"י וזה א"י.

והנראה דהתוס' בשבת ג א, ד"ה שניהם פטורין, פ"י קושית הגמ' שם, והא איתעבידא מלאכה מבינייהו, דאשני קפריך שיתחייב לפי שעל ידו נגמרה המלאכה. עכ"ד. ולכאור' נראה דפליגי על דבריהם בדף צג, א שהבאנו לעיל. אמנם יש לפרש דקושית הגמ' שם, והא איתעבידא מלאכה מבינייהו, היא גם לבתר דידעינן פטורא דזה עוקר וזה מניח, שאין לחייב מי שעושה עיקר ההוצאה, אף שיש כאן מלאכת מחשבת ע"י הנחת השני, ויצאה מכלל מלאכת ארעי, דמ"מ יתחייב מי שהמלאכה נעשית ונגמרה על ידו, דהיינו המניח, וע"ז מיייתנן קרא דבעשותה, שהוא הפטור הכללי דשנים שעשו, שהרי לא עשה כולה. ועיין.

ונמצינו למדין, דהמרב"ם כייל זה עוקר וזה מניח, בפטורא דב' שעשו, מכח הסוגיא דשבת ג, א דיליף לה מבעשותה, וא"ש ציונו דהמ"מ. ועתוס' שם ד"ה בעשותה, שכתבו: אך קשה דבפרק המצניע משמע דזה עוקר וזה מניח נפקא מנפש או מאחת, והכא נפקא לה מבעשותה. ודו"ק.

והנה בריש הזורק גרסינן: אשכחן הוצאה הכנסה מנלן? סברא היא מכדי מרשות לרשות הוא, מה לי אפוקי מה לי עיולי, מיהו הוצאה אב הכנסה תולדה. וברמב"ם פ"ב מהל' שבת ה"ח: הוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכה היא. ועלח"מ. וכתבו הראשונים זי"ע דמדברי רב אשי ב, ב